

Socialdepartementet
S2023/02179

UTÖKADE BEFOGENHETER PÅ SÄRSKILDA UNGDOMSHEM OCH LVM-HEM

Remissyttrande från ECPAT Sverige

ECPAT Sverige (nedan ECPAT) är en barnrättsorganisation som arbetar mot alla former av sexuell exploatering av barn. ECPAT har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet Utökade befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2023:20) och vill utifrån sitt uppdrag lämna följande yttrande.

Sammanfattning

ECPAT:

- delar utredningens bedömning att något generellt förbud mot att inneha egen teknisk utrustning för elektroniska kommunikationstjänster inte bör införas för unga som vårdas enligt 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) på ett särskilt ungdomshem där en förhöjd säkerhetsklassificering inte gäller,
- avstyrker i övrigt utredningens förslag.

Barn på SiS är inte en homogen grupp utan det handlar om barn med olika förutsättningar och behov och som vistas på Statens Institutionsstyrelse (nedan SiS) av olika anledningar. Enligt ECPAT låter utredningen en specifik problematik ligga till grund för generella inskränkningar av barn på SiS rättigheter och villkor. Mot bakgrund av att det fortfarande inte finns några tecken på lösningar vad gäller de strukturella problemen med barns utsatthet på SiS, däribland sexuella övergrepp utförda av SiS personal mot framförallt unga flickor boende på de särskilda ungdomshemmen, anser ECPAT att det är prematurt att ge myndigheten dessa utökade möjligheter.

Om betänkandet i allmänhet

I betänkandet föreslås att möjligheten till individuella inskränkningar avseende användning och tillgång till utrustning för elektroniska kommunikationstjänster ska utvidgas till generella inskränkningar. Det innebär att det som utgångspunkt blir huvudregel att barn som är placerade på särskilda ungdomshem och LVM-hem kommer få egen elektronisk kommunikationsutrustning omhändertagen tills dess att placeringen upphör. Ett sådant

utvidgande av nuvarande lagstiftning innebär en allvarlig inskränkning i flera av barns grundläggande fri- och rättigheter. Inledningsvis får det konstateras att det är problematiskt att utredningen i sina förslag mer eller mindre likställer proportionalitet med ändamålsenlighet och inte redogör för om mindre ingripande åtgärder än de föreslagna skulle kunna tillgodose ändamålet. Det finns därutöver en generell avsaknad av adekvata avvägningar utifrån relevanta fri- och rättigheter. Som exempel kan nämnas att det är bristfälliga resonemang kring hur förslagen påverkar barns möjlighet till kontakt med familj och därmed även barns rätt enligt både Europakonventionen om mänskliga rättigheter (nedan Europakonventionen) och Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (nedan barnkonventionen) till familjeliv och korrespondens. Detta är särskilt problematiskt i förhållande till att kontakten med familj, i de fall det är lämpligt, framhålls som en positiv faktor för återanpassning till samhället efter placeringens upphörande. Detsamma gäller resonemang som motiverar det intrång som förslagen kommer att innebära i barns personliga integritet och privatliv (se också Integritetsskyddsmyndighetens svar på denna remiss). Det är inte ett tillräckligt argument att nuvarande lagstiftning innebär en risk för att barn pressas eller betalas till att låna ut utrustning till barn med individuella begränsningar.

Enligt utredningen motiveras en utvidgning från individuella bedömningar till generella av att det ska kunna bidra till att säkerställa vården, ordningen och säkerheten samt minska risken för avvikningar och fritagningar. Utredningen menar vidare på att detta inte i tillräcklig grad kan åstadkommas genom de nuvarande individuella inskränkningarna. ECPAT kan konstatera att problemet med rymningar, avvikelser och att begå fortsatt brottslighet under sin tid på SiS nu används som grund för generella och genomgående förändringar av tillvaron på de särskilda ungdomshemmen för alla barn som vistas där, oavsett orsak. Fritagningar och avvikelser är ett allvarligt problem, men det rör framförallt barn och unga som vistas på SiS och har en högre benägenhet och risk för att avvika vilket är långt ifrån alla. De förändringar som nu föreslås kan antas innebära allvarliga inskränkningar av rättigheter även för de som inte vistas där till exempel som en del av att avtjäna en påföljd för brott. ECPAT ifrågasätter, mot bakgrund av vad som framkommit om brister inom SiS verksamhet, myndighetens förmåga att hantera de svåra avvägningar som kommer behöva göras från fall till fall om detta förslag skulle gå igenom. Europadomstolen har uttalat att även om staternas bedömningsmarginal är stor när det kommer till frågan om att omhänderta barn så krymper den marginalen när det kommer till ytterligare inskränkningar av barnets villkor och rättigheter som omhändertagen (se Europadomstolens dom i målet *L mot Finland*, s 24).

Till ovan hör även problematiken som följer av generella inskränkningar vad gäller de barn och unga som utsätts för sexualbrott på de särskilda hemmen och deras möjligheter till stöd. I ECPATs stömlinje för barn och unga – Ditt ECPAT – har vi kommit i kontakt med barn som bor på SiS-boenden där behovet av stöd utanför SiS har varit märkbart stort. I dessa fall har det framkommit att barnet lånat en mobil av någon annan på boendet för att kunna kontakta stödlinjen och berätta om övergrepp. Utredningens förslag om att alternativa kommunikationsmedel istället ska tillhandahållas genom de särskilda hemmen kan i denna del särskilt kritiseras, eftersom det förekommer att det är personal på hemmen som utsätter barn och unga för bland annat sexualbrott. Det kan vidare ifrågasättas hur det genom utredningens förslag i fall som nu nämnda kan säkerställas att det finns tillräckliga resurser för att kunna erbjuda barn och unga som är placerade på de särskilda hemmen ändamålsenliga kontaktvägar

i tillräcklig utsträckning. Detta är även av betydelse för barns möjlighet till kontakt med familj som tidigare nämnts.

Sammanfattningsvis har utredningen inte på ett adekvat sätt kunnat motivera varför generella inskränkningarna i högre grad skulle kunna bidra till att uppnå syftena än nuvarande lagstiftning. Satt i kontext till de allvarliga fri- och rättighetsinskränkingar som förslagen innebär kan det inte anses uppnå sådan nivå av proportionalitet som krävs för att det ska anses vara motiverat att genomföra förslagen.

Om begränsningar för barn på särskilda ungdomshem

ECPAT genomför varje år en enkätundersökning som riktar sig till barn och unga. Som en del av denna fick barn möjlighet att rangordna betydelsen av internet utifrån olika frågor. Barnen fick rangordna internets betydelse utifrån en tiogradig skala, där 10 är väldigt bra. Totalt besvarade ett femtiotal barn som varit, eller befinner sig, på SiS-boenden frågorna. Av resultatet gick det att utläsa att flickor som hade bott eller bor på SiS-boenden rankade internets betydelse generellt högre än vad flickor som inte bor på SiS-boenden gör. Exempelvis rangordnar flickor med erfarenhet från SiS-boenden internets betydelse för att möta personer som förstår dem till 7,3 av 10, medan flickor som inte hade erfarenhet av SiS-boenden rangordnade internets betydelse i dessa fall till 6,3 av 10. Vad gäller internets betydelse i att få stöd och bekräftelse rangordnade flickor med erfarenhet av SiS-boenden den till 6,9 av 10 i jämförelse med 5,6 av 10 för flickor som inte har erfarenhet av SiS-boenden.

Flickor är de som i större utsträckning blir utsatta för övergrepp och våld och som också känner sig minst trygga på SiS-boendet enligt Barnrättsbyråns rapport ”Vem ska tro på mig?” (2023). Informationen som framkom i denna rapport där Barnrättsbyrån kartlagt förekomsten av sexuella övergrepp och våld på SiS pekar på att sexuella övergrepp mot barn och unga vid SiS är ett strukturellt problem. Vidare rör majoriteten av rapporterade incidenter manlig personal som begått övergrepp på placerade flickor. Studien visade också på en rädsla hos barnen för att berätta om de blivit utsatta, då de upplever att de inte blir tagna på allvar.

Detta visar inte minst på vikten av att ha möjligheten att kontakta en vuxen som barnet litar på utanför SiS, eller kunna kontakta en stödlinje, i synnerhet om barnet blivit utsatt av personalen som ska vara barnets trygga punkt på boendet.

I undersökningen bland barn som bor på SiS som redovisas i betänkandet har utredaren tagit in barnens röster gällande förslaget. Ett sådant förfarande hade kunnat vara i enlighet med barns rätt till delaktighet och rätt att göra sin röst hörd, artikel 12 i barnkonventionen, om barnens åsikter hade återspeglats i förslaget, se i synnerhet p 17 i barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 25. ECPAT menar att utredningen i vart fall inte redovisat vilken hänsyn som tagits till barnens åsikter och erfarenheter i utformandet av utredningens förslag. Även denna undersökning visar nämligen på hur viktigt det är för barn att få tillgång till teknisk utrustning, flera barn uppger att de har väldigt lite att göra på dagarna och att de önskar möjlighet till att ha sina egna telefoner. De önskar också längre tid med telefonerna och berättar att de inte vill ha så begränsande filter i SiS egen surfplatta som det är idag.

Avlyssning eller att på annat sätt kontrollera barn på särskilda ungdomshems kommunikation

Idag är tillvaron på nätet en stor och naturlig del av barns vardag. Det finns ingen skarp gräns mellan livet på och utanför nätet. Denna förändring upplevs i allmänhet som positiv av barnen själva. Aktiviteter och umgänge med vänner sker både på och utanför nätet, precis som relationer och sexuellt utforskande. Detta är en av anledningarna till att det kan vara integritetskänsligt att kontrollera eller avlyssna ett barns aktiviteter på nätet. Då barn och unga fräntas sin mobil och som en följd av det inte kan prata med sina vänner eller familj digitalt innebär att en stor och viktig del tas bort från deras liv.

Vad gäller förslagen om avlyssning eller att på annat sätt kontrollera barnens kommunikation vill ECPAT också betona de krav som Europakonventionen ställer på avlyssning och kontroll av kommunikation (såväl muntlig som skriftlig) vad gäller tydlighet och precision i lagstödet samt att kontrollen inte får vara mer ingripande än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med frihetsberövandet och de omständigheter under vilka det verkställs. Det innebär att förutsättningarna för ingripanden vad gäller barn som är omhändertagna med stöd av 3 § LVU och barn som avtjänar den straffrättsliga påföljden slutna ungdomsvård ser mycket olika ut. Det är viktigt att personalen som fattar beslut om kontroll av kommunikationen samt de som verkställer beslutet har god insikt i detta. Därutöver är det viktigt att det finns en tydlig reglering av hur den information som erhålls vid avlyssning eller annan kontroll av barnets kommunikation ska hanteras samt att kravet på förutsebarhet är uppfyllt.

Tidsobegränsade beslut och omprövning av beslut

ECPAT avstyrker förslaget att beslut om inskränkningar i rätten att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation eller att använda elektroniska kommunikationstjänster kan gälla utan tidsbegränsning. Förslaget kommer i praktiken innebära åtminstone en fördubbling av den tid ett barn ska utstå inskränkningar i sin rätt att kommunicera med andra genom elektronisk kommunikation eller att använda elektroniska kommunikationstjänster. Har väl ett sådant individuellt beslut fattats får det antas att det kommer krävas mycket för att myndigheten vid en omprövning skulle komma att ändra beslutet. Skulle detta förslag genomföras kommer det ställa stora krav på att processerna för att överklaga ett sådant beslut blir barnanpassade och att barnet får rätt stöd och hjälp under den processen.

Föredragande i ärendet har varit utredaren Louise Thudén och barnrättsjuristen Susanna Pettersson.

För ECPAT Sverige

Anna Karin Hildingson Boqvist
Generalsekreterare ECPAT Sverige